

Predrag BJELIĆ
Ivana POPOVIĆ PETROVIĆ¹

UDK: 327.56
Bibliid 0025-8555, 64(2012)
Vol. LXIV, br. 3, str. 359–384
Izvorni naučni rad
Jun 2012.
DOI: 10.2298/MEDJP1203359B

PROGRAM POMOĆI ZA RAZVOJ MEĐUNARODNE TRGOVINE²

APSTRAKT

Razvoj međunarodne trgovine koji se odigrao posle Drugog svetskog rata bio je impresivan. Ali, mali broj zemalja u razvoju uspeo je da ostvari koristi u ovom procesu i da razvije svoje privrede, kao i da smanji stepen siromaštva. Pod okriljem Svetske trgovinske organizacije razvijen je program pomoći za razvoj međunarodne trgovine, koji je deo Zvanične pomoći za razvoj fokusirane na trgovinu. Izgradnja trgovinskog kapaciteta, kao i transportne infrastrukture u mnogim zemljama u razvoju jeste odlučujući uslov koji ove zemlje moraju da ispune kako bi mogle koristiti međunarodnu trgovinu kao pokretačku mašinu privrednog rasta. Cilj ovog rada je da opiše značaj pomoći za razvoj međunarodne trgovine, ali i ukaže značaj koordinacije ovog multilateralnog programa, sa inicijativama pomoći na bilateralnom i regionalnom nivou.

Ključne reči: Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine, izgradnja trgovinskog kapaciteta, Zvanična pomoć za razvoj.

POJAM I KATEGORIJE POMOĆI ZA RAZVOJ MEĐUNARODNE TRGOVINE

Još od osnivanja Svetske trgovinske organizacije (WTO) 1995. godine postojao je stav da je njen osnovni zadatak uređenje i nadzor nad međunarodnim trgovinskim režimom, dok je na svakoj zemlji da iskoristi

1 Dr Predrag Bjelić, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet. E-mail: bjelic@ekof.bg.ac.rs, i Ivana Popović Petrović asistent, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet. E-mail adresa: ivanapp@ekof.bg.ac.rs

2 Ovaj rad je rezultat naučnog projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbedonosni aspekti” (br. 179029) koji izvodi Institut za međunarodnu politiku i privredu Beograd, a finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

šanse koje multilateralna liberalizacija ovog režima pruža za svoj privredni razvoj. Međutim, imajući u vidu rezultate Urugvajске runde multilateralnih trgovinskih pregovora koji su okončani još u okviru Opšteg sporazuma o carinama i trgovini (GATT) većina zemalja u razvoju, sada članica Svetske trgovinske organizacije, bila je nezadovoljna svojim statusom u okviru svetskog trgovinskog sistema. Naime, većina zemalja u razvoju, izuzev nekih istočno-azijskih zemalja, nije uspela da iskoristi opšti trend dinamičnog razvoja međunarodne trgovine u drugoj polovini 20. veka za svoj privredni razvoj i smanjenje siromaštva svojih stanovnika. Zbog toga su te zemlje prilikom pokretanja nove runde multilateralnih trgovinskih pregovora, prve pod okriljem Svetske trgovinske organizacije, insistirale da ova runda bude posvećena privrednom razvoju kroz međunarodnu trgovinu. Prioriteti tzv. runde pregovora pokrenute u Dohi bili su razvojni, tako da je usvojen i Dnevni red za razvoj (*Doha Development Agenda*) kao spisak onoga o čemu će se pregovarati.

U ovakvom okviru pregovora pod okriljem Svetske trgovinske organizacije, sa naglaskom na privredni razvoj njenih članica, nastao je i Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine (*Aid for Trade – AfT*). Naime članice Svetske trgovinske organizacije su shvatile da veliki broj nerazvijenih zemalja, posebno onih tzv. najmanje razvijenih zemalja (*Least Developed Countries – LDC*) nije u stanju da iskoristi blagodeti razvoja međunarodne trgovine zbog loše transportne i trgovinske infrastrukture i nedostatka institucija za podršku spoljnoj trgovini. Njima je trebalo pomoći da izgrade svoj trgovinski kapacitet (*Trade Capacity Building*). Razvoj međunarodne trgovine, prvenstveno kroz liberalizaciju opšteg multilateralnog režima međunarodne trgovine i poboljšan pristup tržištu, osim velikih mogućnosti za zemlje u razvoju donosi i brojne opasnosti, koje se ogledaju u: smanjenju carinskih i drugih fiskalnih prihoda, poskupljenju cena hrane na svetskom tržištu koju brojne najmanje razvijene zemlje uvoze, eroziji preferencija koje su isključivo namenjene najmanje razvijenim zemljama a koje su na nerecipročnoj osnovi dobile od razvijenih zemalja, jer se smanjuje margina njihove konkurentnosti sa opštom liberalizacijom režima međunarodne trgovine, kao i značajni troškovi koje nameće primena svih sporazuma donetim pod okriljem Svetske trgovinske organizacije.³

Najopštije se pomoć za razvoj međunarodne trgovine može definisati kao „pomoć namenjena zemljama u razvoju, posebno Najmanje razvijenim

---

3 Više u: André Sapir, Who Is Afraid of Globalization? The Challenge of Domestic Adjustment in Europe and America, *CEPR Discussion Paper 2595*, Centre for Economic Policy Research, London, 2000.

zemljama, da izgrade kapacitet i infrastrukturu za međunarodnu trgovinu kako bi iskoristile proces liberalizacije međunarodnog trgovinskog režima”.⁴ Štiglic ovu pomoć definiše kao „razvojne finansije koje se kreću od bogatih zemalja ka siromašnim u cilju unapređenja svetskog trgovinskog sistema”.⁵ U osnovi, ovaj program pomoći podrazumeva davanje finansijske pomoći zemljama u razvoju, od strane razvijenih zemalja, u cilju izgradnje kapaciteta i infrastrukture za njihovo što uspešnije i potpunije uključenje u svetski trgovinski sistem.

Konkretnija definicija je ona koja pomoć za razvoj određuje kao pomoć zemljama u razvoju da povećaju izvoz robe i usluga, i da se integrišu u multilateralni trgovinski sistem, kako bi ostvarile koristi od liberalizacije opšteg režima međunarodne trgovine i povećale tržišni pristup.⁶ Danas pod pomoći za razvoj međunarodne trgovine, u užem smislu, podrazumevamo ono što smo u okviru Svetske trgovinske organizacije od njenog osnivanja nazivali tehničkom pomoći vezanom za trgovinu (*Trade Related Technical Assistance – TRTA*). Cilj ove tehničke pomoći je bio pružanje pomoći razvijenim zemljama u razvoju koje u prošlosti nisu uspele da iskoriste šanse koje pruža dinamičan rast međunarodne trgovine. Tehničkom pomoći se trebaju otkloniti ograničenja na strani ponude u zemljama u razvoju u pogledu nedovoljnog znanja, primene trgovinskih pravila i propisa, kao i ograničenja u razvoju privatnog sektora, proizvodnog kapaciteta, infrastrukture i ljudskih resursa.⁷

Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine je pokrenut pod okriljem Svetske trgovinske organizacije, na Ministarskoj konferenciji ove organizacije održanoj u Hong Kongu 2005. godine. U Ministarskoj deklaraciji se jasno predviđa da „pomoć za razvoj međunarodne trgovine ima za cilj da pomogne zemljama u razvoju, posebno najmanje razvijenim zemljama, da razviju svoj kapacitet ponude i infrastrukturu vezanu za međunarodnu trgovinu, što im je neophodno da bi primenile i iskoristile sporazume Svetske trgovinske organizacije i, šire, da bi razvile svoju spoljnu trgovinu”.⁸ U cilju sprovođenja zadataka vezanih za realizaciju programa pomoći za razvoj međunarodne

4 WTO, Internet, www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/a4t_e/aid4trade_e.htm, 15/11/2011.

5 Joseph Stiglitz, *Aid for Trade*, *Selected Works of Joseph Stiglitz*, March 2006, p.4, Internet, http://works.bepress.com/joseph_stiglitz/9, 15/12/2011.

6 WTO, *Recommendation of the WTO Task Force on Aid for Trade*, WT/AFT/1, 27 July 2006.

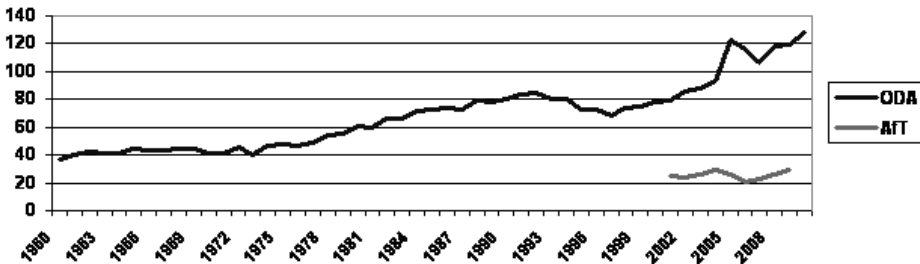
7 Hilary Jeune, *Aid for Trade: Is the EU helping small producers to trade their way out of poverty?*, ICCO and Fair Trade Advocacy Office, Utrecht, June 2009, pp. 8–9.

8 WTO, *Hong Kong Ministerial Declaration*, Doc. WT/MIN(05)/DEC, par. 57.

trgovine, u Svetskoj trgovinskoj organizaciji osnovana je Radna grupa za pomoć za razvoj međunarodne trgovine (*WTO Task Force on Aid for Trade*).

Ali ne treba nikako misliti da je za sprovođenje pomoći za razvoj međunarodne trgovine osnovan neki poseban fond iz koga se finansiraju ove aktivnosti, već se finansijska sredstva koriste iz Zvanične pomoći za razvoj (*Official Development Assistance – ODA*), samo se iz drugih namena preusmeravaju za potrebe međunarodne trgovine. Zvanična pomoć za razvoj je nastala još osamdesetih godina 20. veka na inicijativu zemalja u razvoju u sklopu projekta Novog međunarodnog ekonomskog poretka. Naime, ideja je bila da, pošto zemlje u razvoju nisu sposobne da pariraju razvijenim zemljama u međunarodnoj trgovini, i da nisu dovoljno konkurentne na svetskom tržištu, treba da primaju godišnju pomoć iz zvaničnih, državnih, izvora koje bi davale najrazvijenije zemlje. Ova pomoć predstavlja kretanje zvaničnog kapitala sa komponentom do 25% bespovratne pomoći. Predviđeno je da razvijene zemlje treba da izdvajaju 0,7% od svog godišnjeg bruto domaćeg proizvoda (GDP) i da ga kao pomoć upućuju zemljama u razvoju. Iako je ovaj program pomoći zaživeo, retke su zemlje koje su se približile ispunjenju ovog postavljenog cilja. Najviše su relativno za pomoć izdvajali Japan i Švedska.⁹ Budući da glavna sredstva dolaze od razvijenih zemalja programom Zvanične pomoći za razvoj administrira Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

Slika 1: Ukupna sredstva za Zvaničnu pomoć za razvoj (ODA) i za Program za razvoj trgovine (AfT) u milijardama USD (stalni dolari iz 2009)

Izvor: OECD, podaci za ODA – OECD Website, Internet, <http://stats.oecd.org/index.aspx?datasetcode=ODA%5FDONOR>; podaci za AfT - OECD-DAC, Aid activities database (CRS), StatLink, Internet, <http://dx.doi.org/10.1787/888932446626>, pristupljeno 01/02/2012.

9 Predrag Bjelić, *Ekonomika međunarodnih odnosa*, Prometej, Beograd, 2003, str.35.

U početku kada je program Zvanične pomoći za razvoj počeo 1960. godine, razvijene zemlje su izdvajale preko 36 milijardi USD, po cenama iz 2009. godine, što je tada činilo oko 0,5% bruto domaćeg proizvoda razvijenih zemalja (donatora). Iako je ciljna vrednost izdvajanja za pomoć planirana na 0,7% ona nikada nije i ostvarena, već se vremenom smanjivala i uglavnom iznosila oko 0,3% bruto domaćeg proizvoda zemalja donatora. Najniži nivo koji je izdvojen, iznosio je 0,22% bruto domaćeg proizvoda zemalja donatora i ostvaren je 1997. godine, dok se sada izdvaja ponovo oko 0,30% (podatak za 2010. godinu).¹⁰

Pomoć za razvoj međunarodne trgovine je samo komponenta Zvanične pomoći za razvoj, i podrazumeva sve tokove koji su usmereni kao pomoć vezana za međunarodnu trgovinu. Godinama se udeo pomoći za razvoj međunarodne trgovine kreće između 20% i 25% od ukupne Zvanične pomoći za razvoj.¹¹ Zemlje za pomoć za razvoj međunarodne trgovine izdvajaju oko 30 milijardi USD godišnje (podatak za 2009. godinu izražen u stalnim dolarima 2009). Pomoć za razvoj međunarodne trgovine je veoma bitna i sa aspekta Svetske banke (*World Bank*) jer vodi ostvarenju Milenijumskih razvojnih ciljeva.

Definisanje pomoći za razvoj međunarodne trgovine zahteva definisanje komponenti ove pomoći. U početku je pomoć za razvoj međunarodne trgovine je poistovećivana sa pojmom tehničke pomoći vezane za trgovinu i građenjem trgovinskog kapaciteta, pa je obuhvatala samo dve osnovne komponente:

- razvoj trgovine (*Trade development*), koji je podrazumevao stvaranje povoljnog poslovnog okruženja za razvoj međunarodne trgovine, pružanje potpornih usluga i stvaranje neophodnih institucija;
- spoljnotrgovinski propisi i pravila (*Trade policy and regulations*), koji imaju za cilj uključivanje zemalja u razvoju u multilateralne trgovinske pregovore i primenu dogovorenih multilateralnih trgovinskih sporazuma.¹²

Kasnije se u izveštaju OECD iz 2006. godine, u želji da se obuhvati sva pomoć koja je relevantna za međunarodnu trgovinu, uz ove dve komponente, koje se tretiraju kao jedna kategorija, dodaju još dve komponente vezane za ograničenja na strani ponude, i to: infrastruktura vezana za trgovinu i izgradnja

---

10 Navedeno prema: OECD Website, Internet, <http://stats.oecd.org/index.aspx?datasetcode=ODA%5FDONOR>, 01/02/2012.

11 Navedeno prema: OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2007: 1st Global review*, Paris and Geneva, 2007.

12 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2007: 1st Global review*, Paris and Geneva, 2007, str. 33.

proizvodnog kapaciteta.¹³ Tako se pomoć za razvoj međunarodne trgovine sastoji iz tri glavne kategorije i naznačava se da su njima bliska i neka prilagođavanja vezana za međunarodnu trgovinu, ali se ona ne uzimaju u obzir.

U posljednjem izveštaju OECD i WTO koji predstavlja rezultate nadzora nad pomoći za razvoj trgovine iz 2010. godine jasno se ističe da se ova pomoć sastoji iz četiri osnovne kategorije:

- tehnička pomoć u oblasti spoljnotrgovinskih propisa (*technical assistance for trade policy and regulations*), što podrazumeva pomoć koje razvijene pružaju manje razvijenim zemljama u oblasti razvoja strategije spoljne trgovine, pregovaranja spoljnotrgovinskih sporazuma i primeni tih sporazuma;
- privredna infrastruktura, vezana za trgovinu (*trade-related infrastructure*) koja obuhvata puteve, luke i telekomunikacije, sve što je neophodno da se domaće tržište poveže sa svetskim;
- izgradnja proizvodnog kapaciteta (*productive capacity building*), koja uključuje i razvoj trgovine (*trade development*), što podrazumeva pomoć privatnom sektoru da iskoristi komparativnu prednost i diversifikuje izvoz;
- spoljnotrgovinska prilagođavanja (*trade-related adjustment*) koje podrazumeva pomoć zemljama u razvoju u vezi troškova koje imaju vezano za liberalizaciju međunarodne trgovine (smanjenje carinskih prihoda, erozija spoljnotrgovinskih preferencija i opadajući odnosi razmene).¹⁴

Osim ove osnovne četiri kategorije, u pomoć za razvoj međunarodne trgovine mogu spadati i ostale potrebe vezane za spoljnu trgovinu jedne zemlje ako se identifikuju kao razvojni prioriteti vezani za spoljnu trgovinu u državnim dokumentima i strategijama.

ZNAČAJ POMOĆI ZA RAZVOJ MEĐUNARODNE TRGOVINE U SVETU

Iako pomoć za razvoj ima značaj za mnoge međunarodne ekonomske institucije, a ima i svoju bilateralnu dimenziju, dve organizacije ključne za nadzor nad primenom ove pomoći su Svetska trgovinska organizacija i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj. Budući da je ovaj program pomoći pokrenut pod okriljem Svetske trgovinske organizacije 2005. godine, ove dve organizacije od 2007. godine objavljuju izveštaje o stanju pomoći za razvoj trgovine na

13 OECD, *Aid for Trade: Making it Effective*, Paris, 2006, str.12.

14 OECD/WTO, *Aid for Trade: Is it Working*, Paris, 2010, str.2, Internet, <http://www.oecd.org/dataoecd/30/36/45581702.pdf>, 10/12/11.

međunarodnom nivou. Ovi izveštaji se objavljuju na svake dve godine. Glavne zemlje koje pružaju pomoć (zemlje donatori) su razvijene zemlje, i one pomoć pružaju ili na bilateralnoj osnovi, direktno zemljama korisnicima, ili na multilateralnoj osnovi, kada se pomoć upućuje preko međunarodnih organizacija. Zemlje korisnici (*beneficiaries*) su zemlje u razvoju. Kada se prikupljaju informacije o finansijskim sredstvima namenjenim pomoći za međunarodnu trgovinu, treba imati u vidu sledeće kategorije:

- obećanje da će se donirati određena sredstva (*pledge*), što predstava političku najavu zemlje donatora bez pravne obaveze da se sredstva isplate;
- izdvajanje sredstava za pomoć (*commitment*) predstavlja pravnu obavezu zemlje donatora koja mora biti praćena obezbeđenjem potrebnih finansijskih sredstava;
- isplata pomoći (*disbursement*) koja predstavlja doznačavanje sredstava zemlji korisniku pomoći za razvoj međunarodne trgovine.

U izveštajima WTO i OECD prate se izdvojena (*commitment*) i stvarno isplaćena sredstva (*disbursement*) kako od zemalja donatora, tako i po zemljama korisnicima. Prema poslednjem izveštaju objavljenom 2011. godine, u kome su prezentirani podaci za 2009. godinu, ukupan iznos pomoći namenjenoj međunarodnoj trgovini, koju su izdvojile zemlje donatori, iznosi oko 40 milijardi USD. U poređenju sa sredstvima pomoći vezanim za međunarodnu trgovinu izdvojenim u periodu od 2002. do 2005. godine, to predstavlja povećanje od 60%. Ovo predstavlja pravi značaj lansiranja programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, jer sada donatori veći fokus stavljaju na ovu vrstu pomoći. Ali, ako posmatramo koliko je stvarno sredstava isplaćeno to je oko 29 milijardi USD u 2009. godini, sa godišnjim povećanjim od oko 12% godišnje do te godine.¹⁵

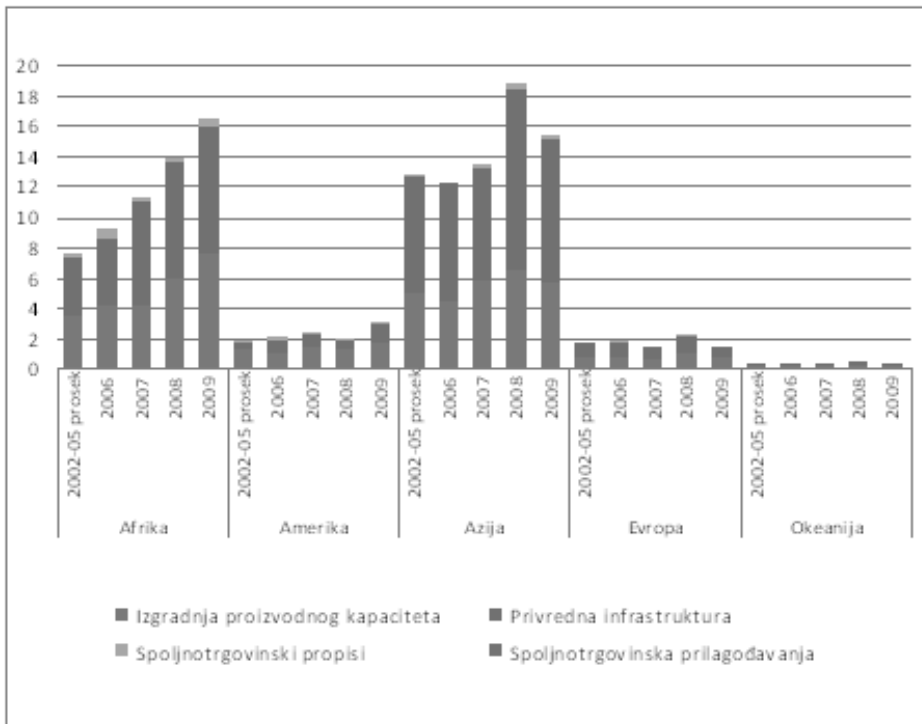
Korisnici pomoći za razvoj međunarodne trgovine su, kao što smo naglasili, zemlje u razvoju. Najveći deo izdvojene pomoći ide u zemlje u razvoju u Africi i Aziji, budući da su te zemlje identifikovane kao subjekti međunarodne trgovine sa najvećim problemima u integraciji u svetsku privredu. Uglavnom se radi o najmanje razvijenim zemljama (LDC), koje imaju veoma mali izvoz, često su veoma zadužene i većina njih beleži pad društvenog proizvoda pa imaju probleme i da prehrane svoje stanovništvo.¹⁶ U početku je značajnija pomoć izdvajana za

15 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, Geneva and Paris, 2011p. 15.

16 Više o položaju najmanje razvijenih zemalja u svetskoj privredi u: Predrag Bjelić, *Međunarodna trgovina*, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet, Beograd, 2011, str.83.

zemlje Azije, ali su od 2009. godine zemlje Afrike dobile prioritet u programu pomoći za razvoj međunarodne trgovine. I dok su ulaganja u komponentu privredne infrastrukture vezane za trgovinu podjednaka kao za izgradnju proizvodnog kapaciteta, u Aziji se mnogo više ulaže u infrastrukturu. Osim ova dva kontinenta, značajna sredstva u programu pomoći za razvoj međunarodne trgovine su opredeljena nekim zemljama Latinske Amerike, zemljama u razvoju u Evropi, dok je iznos sredstava namenjen zemljama Okeanije zanemarljiv. U periodu svetske ekonomske krize, 2009. godine, zabeležen je pad pomoći za razvoj međunarodne trgovine, osim u slučaju Afrike.

Slika 2: Struktura pomoći za razvoj međunarodne trgovine (izdvojena sredstva – commitments), po kontinentima i kategorijama, u milionima USD (u stalnim cenama iz 2009)

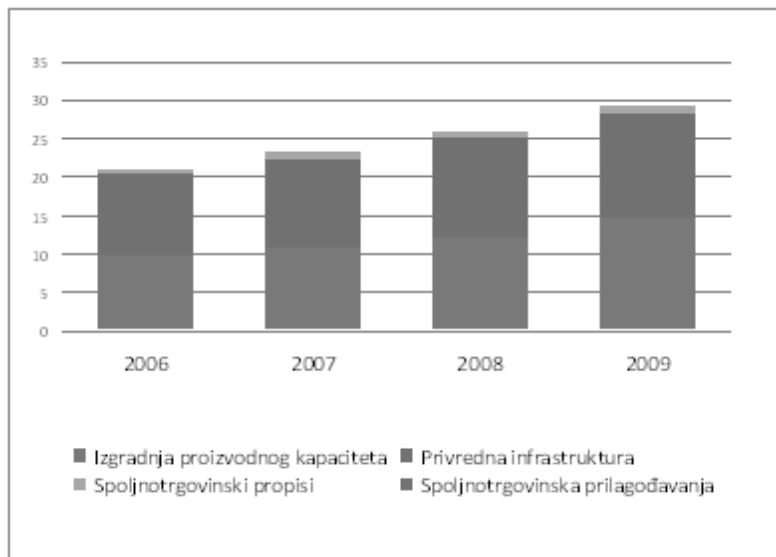

Izvor: OECD and WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, Paris and Geneva, 2011, Figure 2.5, p.16.

Ako pogledamo iznos stvarno uplaćenih sredstava (*disbursements*) zemljama korisnicima pomoći za razvoj međunarodne trgovine, videćemo da on dinamično raste u periodu 2006. do 2009. godine, tako da je sa nivoa od oko 20 milijardi godišnje, 2006. godine, došao na nivo od oko 30 milijardi USD godišnje, 2009. godine. Ali taj iznos je još uvek daleko ispod onoga na koji su se zemlje donatori obavezali. Multilateralni donatori najviše pomoći šalju u zemlje sa niskim dohotkom, oko 93%, dok bilateralni donatori podjednako šalju pomoć u zemlje sa niskim i srednjim dohodkom. Isplaćena sredstva po kategorijama pomoći za razvoj međunarodne trgovine najviše su namenjena izgradnji proizvodnog kapaciteta i privrednoj infrastrukturi namenjenoj trgovini, podjednaki iznos sredstava je izdvojen 2009. godine, dok su izdvajanja za spoljnotrgovinske propise i spoljnotrgovinska prilagođavanja zanemarljiva.

Slika 3: Uplaćena pomoć za razvoj međunarodne trgovine (*disbursements*), po kategorijama pomoći, u periodu 2006-2009. godine u milionima USD (stalne cene iz 2009)

Izvor: OECD, DAC, Aid Activities Database, Internet, StatLink, <http://dx.doi.org/10.1787/888932446094>, pristupljeno 01/02/2012.

Ako pak razmotrimo efikasnost pomoći za razvoj međunarodne trgovine naići ćemo na značajan broj studija na ovu temu. Postoji odavno veliki broj

radova u literaturi koji analizira uopšteno odnos između pomoći i privrednog rasta. Opšti zaključak je da se ne može izvesti jasna veza o uticaju pomoći na privredni razvoj. Pozitivna korelacija između pomoći i privrednog razvoja ustanovljena je u slučaju kada se zahteva nabavka roba i usluga iz sredstava pomoći od strane preduzeća iz zemlje donatora, ali ta pozitivna korelacija se prvenstveno odnosi na izvoz zemlje donatora i pruženu pomoć.

U pogledu studija koje su fokusirane na pomoć za razvoj međunarodne trgovine, one analiziraju sredstva na visokom agregatnom nivou, i fokusiraju se na spoljnotrgovinske performanse zemlje korisnika pomoći i analiziraju da li ima poboljšanja trgovinskog kapaciteta. U pogledu analize podudaranja ponude pomoći i tražnje za pomoći za razvoj međunarodne trgovine, utvrđeno je da zemlje kojima je pomoć potrebija i dobijaju relativno veći iznos sredstava iz ove pomoći.¹⁷ Detaljnije analize koje razmatraju pojedinačne kategorije pomoći za razvoj međunarodne trgovine su utvrdile da ova pomoć ima značajan efekat na smanjenje troškova obavljanja spoljnotrgovinskih poslova. Utvrđeno je da povećanje pomoći za razvoj međunarodne trgovine od 1 miliona USD dovodi do smanjenja troškova pakovanja i transporta za 6%.¹⁸ U drugom radu koji je analizirao uticaj pomoći za razvoj međunarodne trgovine, posebno u tri njegove osnovne komponente, na bilateralne trgovinske tokove primenom gravitacionog regresionog modela utvrđeno je da izdvajanje 1 USD za pomoć za razvoj međunarodne trgovine povećava trgovinske tokove između zemalja za 700 USD.¹⁹ Možemo zaključiti da pomoć za razvoj međunarodne trgovine ima pozitivan i značajan uticaj na međunarodnu trgovinu, posebno između zemalja donatora i zemalja korisnika.

NAJZNAČAJNIJI DONATORI I PRIMAOCI POMOĆI ZA RAZVOJ MEĐUNARODNE TRGOVINE

Veliki donatori sredstava potrebnih za realizaciju ciljeva iz Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, uglavnom multilateralne razvojne banke, usmeravaju svoja sredstva ka konkretnim regionima i projektima. Pored banaka,

---

17 Bernard Hoekman and John S. Wilson, Aid for Trade: Building on Progress Today for Tomorrow's Future, *World Bank Policy Research Working Paper 5361*, World Bank and Development Research Group, July 2010, p.9

18 Više u: Massimiliano Cali and Dirk Willem Te Velde, Does Aid for Trade Really Improve Trade Performance?, *World Development*, Vol. 39, No. 5, 2011, pp. 725–740.

19 Matthias Helble, John Wilson and Catherine Mann, Aid for Trade Facilitation, *World Bank Policy Research Working Paper 5064*, World Bank, 2009.

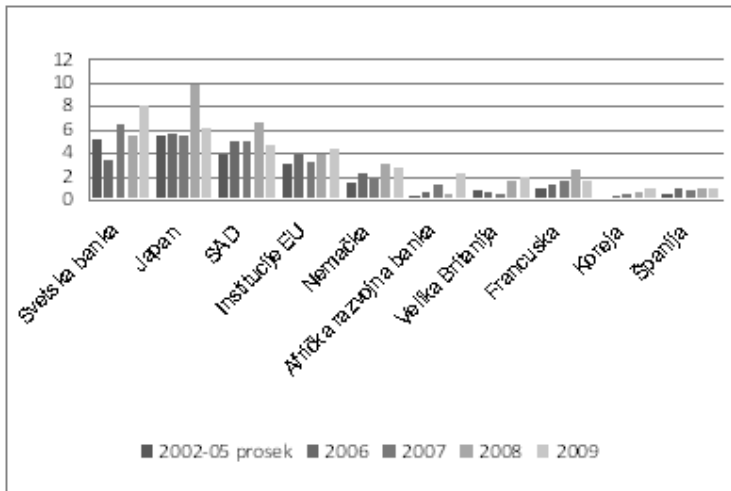
najčešće postoji i niz multilateralnih institucija, poput UN i Svetske banke, koje takođe učestvuju u realizaciji ciljeva Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, kao i određeni bilateralni donatori. Multilateralni donatori uglavnom usmeravaju sredstva ka izgradnji infrastrukture u zemljama niskog nivoa dohotka, a bilateralni donatori više se orijentišu ka ulaganjima u zemlje srednjeg nivoa dohotka i to naročito u izgradnju proizvodnog kapaciteta, jer je nivo izgrađenosti privredne infrastrukture u ovoj kategoriji zemalja uglavnom na zadovoljavajućem nivou. Na prvom mestu liste najvećih donatora, godinama već, nalazi se Svetska banka (*World Bank — WB*). Svetska banka učestvuje u projektima koji su važni za posebno ugrožene zemlje poput zemalja u razvoju koje nemaju izlaz na more (LLDCs), u kojima se olakšavanje međunarodne trgovine (*Trade Facilitation*) sprovodi izgradnjom transportnih i trgovinskih koridora, s obzirom da je spoljna trgovina LLDCs zavisna od neometanog tranzita. Zatim, od multilateralnih izvora sredstava ističe se Azijska razvojna banka (*Asian Development Bank — ADB*), koja se 2007. godine nalazila na visokom devetom mestu, ali se od 2009. godine više ne nalazi na listi deset najvećih donatora. Za razliku od ove razvojne banke, Afrička razvojna banka (*African Development Bank — AfDB*) se 2007. godine nalazila na sedmom mestu, da bi 2009. godine popravila svoju poziciju i postala šesti najveći donator. Afrička razvojna banka u saradnji sa Ekonomskom komisijom UN za Afriku, usmerena je na izgradnju kako transportne, tako i trgovinske infrastrukture, koje predstavljaju veliko ograničenje razvoju spoljne trgovine čak i između susednih zemalja na ovom kontinentu. Među prvih dvadeset, na devetnaestom mestu, 2007. godine, nalazila se Američka razvojna banka (*Inter-American Development Bank — IADB*).²⁰ Ova banka takođe ulaže značajna sredstva i to oko 1,8 milijardi USD godišnje kako bi se izgradio trgovinski kapacitet, ili „meka” (*soft*) infrastruktura, odnosno trgovinski kapacitet, ali i transportna „teška” (*hard*) infrastruktura, koju čine putevi, pruge, aerodromi. Izgradnji obe vrste infrastrukture, u slučaju Latinske Amerike i Kariba, pristupa se simultano, dakle ne dolazi prvo do ulaganja u izgradnju transportne, pa zatim trgovinske infrastrukture, već se obe vrste infrastruktura smatraju jednako bitnim kako za porast intra-regionalne trgovine, tako i za otvaranje regiona ka drugim regionima sveta. Porast trgovine koji se očekuje do 2020. godine na osnovu navedenih ulaganja, trebalo bi da bude za oko 50%.²¹

20 Podaci iz: OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2009 — Maintaining momentum*, Paris and Geneva, 2009, p. 62; OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, OECD/WTO, 2011, Paris and Geneva, p. 53.

21 WTO, *Aid for Trade Work Programme 2012-2013—Deepening Coherence*, Document: WT/COMTD/AFT/W/30, 15 November 2011, WTO, Geneva, p. 9.

Najveći donatori Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine tokom 2008. i 2009. godine su i dalje multilateralne institucije, poput Svetske banke, koja je čak i povećala iznos sredstava namenjenih ovom programu, kao i AfDB, ali i pojedinačne zemlje, bilateralni donatori, od kojih se kao i 2007. godine, posebno ističu SAD, Japan i Institucije EU, iako je u slučaju SAD i Japana došlo do smanjenja sredstava u 2009. godini u odnosu na 2007. godinu.

Slika 4: Lista prvih 10 donatora Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine 2009. godine (u mlrd. USD, stalni dolari iz 2009)

Izvor: OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, OECD/WTO, 2011, Figure 2.7, p. 53.

Multilateralni donatori namenili su Programu pomoći za razvoj međunarodne trgovine 2009. godine, 17 milijardi USD, što je predstavljalo čak 42% ukupnih sredstava namenjenih Programu pomoći za razvoj međunarodne trgovine. To je znatno veći udeo multilateralnih donatora, s obzirom da je njihov udeo dve godine ranije, dakle, 2007. godine, iznosio samo 28%. U istom periodu, bilateralni donatori su smanjili iznos sredstava namenjenih Programu za oko 6 milijardi USD.²²

22 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, loc. cit., p. 53.

Primaoci pomoći u okviru programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine su zemlje u razvoju (ZUR). Kao jedan od načina da ZUR, a naročito najmanje razvijene među njima, prevaziđu mnogobrojna ograničenja na koja nailaze kao učesnici u međunarodnoj trgovini, jesu sredstva Programa AfT. Da bi im se olakšao pristup ovim sredstvima, oformljen je Prošireni integrirani okvir (*Enhanced Integrated Framework — EIF*) koji je značajan posebno za kategoriju najmanje razvijenih zemalja u razvoju. Da bi ostvarile pravo na pomoć i sredstva Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, ove zemlje treba prvenstveno da definišu svoje razvojne prioritete i da u njihove okvire uključe i potrebu za razvojem spoljne trgovine. Ove zemlje to uglavnom realizuju stvaranjem Dokumenta za strategiju smanjenja siromaštva (*Poverty Reduction Strategy Papers — PRSPs*), kao platforme koja je neophodna donatorima kako bi tačno isplanirali obim pomoći koju će pružiti. Upravo EIF pomaže NRZ da uključe oblast spoljne trgovine u svoje nacionalne razvojne planove i to tako što će tačno definisati potrebe iz domena spoljne trgovine, koje se uglavnom odnose na izgradnju trgovinskog kapaciteta, a pomaže im i da ostvare pristup izvorima finansiranja pomoći za razvoj međunarodne trgovine tako što će podneti liste svojih potreba grupi donatora. Izvor finansiranja kao što je sam Fond EIF (*EIF Trust Fund*) nije i dovoljan izvor sredstava potrebnih za realizaciju ciljeva iz domena pomoći za razvoj međunarodne trgovine, ali se uz pomoć EIF dolazi do dodatnih izvora finansiranja.²³

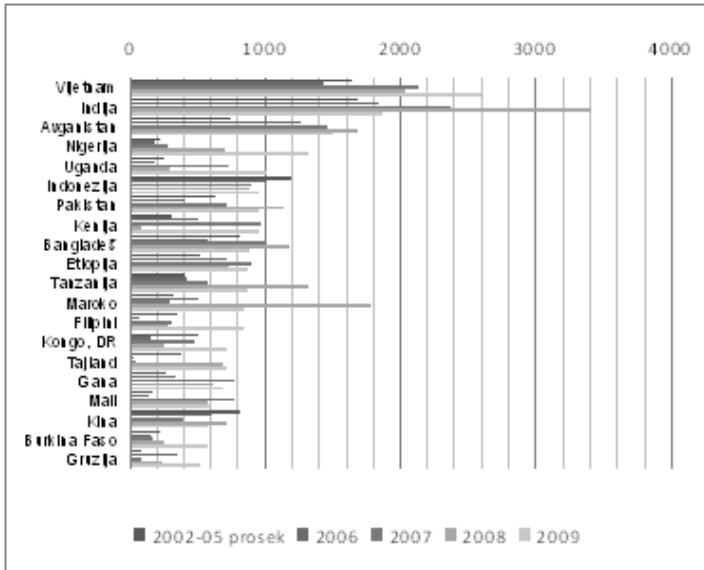
Na listi prvih dvadeset zemalja, slično kao i tokom nekoliko prethodnih godina, uglavnom se nalaze iste zemlje. Od početka primene Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, najveći primaoci sredstava Programa uglavnom su bile zemlje Azije i Afrike, čak je oko 55% pomoći bilo usmereno na prvih 20 najvećih primaoca pomoći.²⁴ Afrički i azijski kontinent su registrovani kao dva kontinenta koja su primila najveći deo sredstava Programa za pružanje pomoći međunarodnoj trgovini i 2007. godine, ali i 2009. godine. Ukoliko se posmatra raspodela sredstava prema pojedinačnim zemljama, u tom slučaju su na listi zemalja koje su primile najveći deo sredstava, upravo zemlje koje se nalaze na ova dva kontinenta. Šta više, u pitanju je deset afričkih i deset azijskih zemalja, od kojih se ističu: Vijetnam, Indija i Avganistan, a sledi Nigerija kojoj je značajno povećan iznos sredstava tokom 2009. godine.

---

23 WTO, *The Enhanced Integrated Framework*, Internet, www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/a4t_e/enhance_if_e.htm, (02.02.2012.).

24 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, loc. cit., p. 59.

Slika 5: Zemlje najzačajniji korisnici sredstava Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, 2002–2009. godine (u mil. USD, stalni dolari 2009)

Izvor: OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, OECD/WTO, 2011, Figure 2.6, p. 52.

Tokom poslednje dve godine istraživanja, dakle, 2009. godine u odnosu na 2007. godinu, kada je u pitanju regionalna distribucija sredstava, došlo je do daljeg porasta sredstava koja su namenjena afričkom kontinentu, ali i do smanjenja sredstava namenjenih azijskom kontinentu. Od baznog perioda, pa sve do 2009. godine, azijski kontinent je primao najviše sredstava iz Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, da bi 2009. godine, na prvo mesto došla Afrika.

U periodu od 2002-2009. godine, Programu pomoći za razvoj međunarodne trgovine je namenjen iznos sredstava od čak 238 milijardi USD, a raspodela ovih sredstava se veoma razlikuje prema kontinentima. Ipak, region Azije, iako je došlo do smanjenja sredstava iz Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine namenjenih ovom regionu i dalje se može smatrati najvećim primaocem pomoći i to u iznosu od oko 111 milijardi USD, što predstavlja visok udeo od čak 47% u odnosu na ukupna sredstva namenjena pomoći za razvoj međunarodne trgovine. Odmah zatim, sledi Afrika sa 81 milijardom USD.

Tendencija porasta sredstava namenjenih američkom kontinentu nastavljena je i 2009. godine, posle pada u 2008. godini, tako da je 2009. godine ovaj region dobio 3 milijarde USD, za razliku od 2008. godine, kada je dobio samo 2 milijarde USD. U slučaju evropskog kontinenta, situacija je bila potpuno obrnuta, tako da je nakon rasta sredstava u 2008. godini, došlo do smanjenja sredstava iz Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine namenjenih ovom delu sveta i to sa nivoa od 2 milijarde USD iz 2008. godine, na samo 1,4 milijarde USD u 2009. godini. I dok se iznosi sredstava namenjenih Programu pomoći za razvoj međunarodne trgovine u slučaju navedenih kontinenata iskazuju u milijardama USD, u slučaju regiona Okeanije, radi se o milionima i to o iznosu od 276 miliona USD namenjenih ovom regionu u 2009. godini.²⁵

REGIONALNI PROGRAMI POMOĆI ZA RAZVOJ MEĐUNARODNE TRGOVINE

Primena ciljeva Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine obavlja se na regionalnom nivou. Od 2006. godine znatno je intenzivirana uloga regiona, tako da je došlo do povećanja broja regionalnih programa, kao i do usmeravanja velikih količina finansijskih sredstava upravo radi realizacije regionalnih programa. Njima je 2009. godine bilo namenjeno preko 7 milijardi USD, što predstavlja tri puta veći iznos u odnosu na sredstva namenjena u baznom periodu.²⁶ Povećanje broja regionalnih ekonomskih integracija (REI), pored definisanja pomoći REI kao jednog od važnih ciljeva Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, dodatno je istaklo značaj regionalnog aspekta kada je ovaj program u pitanju. S obzirom da Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine karakteriše jasno definisana regionalna strategija, kojoj su komplementarni ciljevi regionalnih integracija, dalji napredak Programa zavisi upravo od primene mnogobrojnih projekata na regionalnom nivou. Oni se, upravo zbog različitih karakteristika, ne mogu stvarati prema istoj recepturi, ali svi doprinose poboljšanju uslova za obavljanje međunarodne trgovine.

Potrebe različitih regiona sveta nisu iste, kao ni stepen ograničenja spoljne trgovine. Iz tog razloga je i distribucija finansijskih sredstava različita u zavisnosti od regiona. Od baznog perioda 2002–2005. godine, sve do 2011. godine uočava se veoma nesrazmerna distribucija sredstava, što je uslovljeno

25 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, loc. cit., p. 59.

26 WTO, *Aid for Trade Work Programme 2012–2013—Deepening Coherence*, Document: WT/COMTD/AFT/W/30, 15 November 2011, WTO, Geneva, p. 9.

upravo različitim ograničenjima spoljne trgovine zemalja koje se nalaze u Africi sa jedne strane i na primer, u Evropi sa druge strane.

Zemlje regiona CEFTA 2006.

Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine je značajan za mnoge regionalne ekonomske integracije pa i za zemlje potpisnice Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini iz 2006. godine (CEFTA 2006). S obzirom da je u ovom regionu primećena primena administrativnih proceduralnih nekarinskih barijera, kao posledica nedovoljno izgrađenog trgovinskog kapaciteta, kao i da ova vrsta barijera predstavlja najveću barijeru u intra-regionalnoj trgovini, pokrenuta je inicijativa upravo iz domena Pružanja pomoći trgovini radi prevazilaženja nekarinskih barijera (*The CEFTA Aid for Trade Project — Overcoming Non-Tariff Barriers*) u ovom regionu.

Prvo istraživanje čiji su rezultati ukazali na postojanje ove vrste barijera u regionu zemalja Jugoistočne Evrope, obavljeno je 2004. godine, a rezultati su ukazali na postojanje administrativnih proceduralnih nekarinskih barijera usled postojanja nedovoljno kvalitetne carinske procedure, kada je u pitanju intra-regionalna trgovina. Za razliku od nastupa u zemljama regiona, prilikom nastupa na tržištima zemalja EU, barijere su potpuno različite prirode i odnose se uglavnom na tehničke nekarinske barijere.

Tabela 1: Rangiranje tehničkih i administrativnih nekarinskih barijera sa kojima su se 2004. godine suočavali izvoznici iz regiona Zapadni Balkan

Rangiranje prema redosledu o opadajućem stepenu uticaja	Tržište EU	Tržište Jugoistočne Evrope
1	Tehnički standardi i sertifikacija	Carinske procedure
2	Kontrola kvaliteta i zaštita potrošača	Birokratsko registrovanje
3	Carinske barijere	Tehnički standardi i sertifikacija
4	---	Kontrola kvaliteta i zaštita potrošača

Izvor: Obrada istraživanja OECD iz 2005. godine, koje je bilo zasnovano na *Western Balkan Survey*, 2004, Internet: www.oecd.org/dataoecd/25/31/43892876, (04.06.2011).

Od velikog značaja su rezultati ovog istraživanja, jer su ukazali na postojanje „neočekivanog” uzročnika još uvek nedovoljno razvijene intraregionalne trgovine, s obzirom da je većina zemalja regiona uglavnom usmerena na tržište zemalja EU, a ne na tržište zemalja regiona CEFTA 2006. Rezultati istraživanja iz 2005. godine potvrdili su uticaj necarinskih barijera, a posebno administrativnih proceduralnih necarinskih barijera među njima, uslovljenih nedovoljno efikasnim i efektivnim radom carinske administracije, kao glavne barijere razvoju intra-regionalne trgovine.²⁷

Kako bi se uticalo na smanjenje, ili čak i na ukidanje postojanja ove vrste barijera, u okviru inicijative pomoći za razvoj međunarodne trgovine, Vlada Mađarske je pokrenula inicijativu, a nadležnost za njenu primenu je od januara 2009. godine preuzelo Investiciono veće za Jugoistočnu Evropu (*Investment Compact for South East Europe*).²⁸ Ovaj Projekat koji predstavlja deo šire inicijative AFT ima za cilj da zemljama CEFTA regiona pruži pomoć kako bi one mogle da iskoriste moguće prednosti i ostvare koristi na osnovu potpisanog Sporazuma. Upravo te očekivane koristi, značajno su umanjene, ili su čak i izostale usled postojanja necarinskih barijera. Istaknuto je da prvenstveno treba izvršiti identifikovanje i klasifikovanje necarinskih barijera koje negativno utiču na razvoj intra-regionalne trgovine. Za razliku od ostalih regiona sveta, posebno u slučaju afričkih zemalja, najveće ograničenje razvoju međunarodne trgovine predstavlja nedostatak adekvatne putne mreže, a u slučaju zemalja CEFTA, uočava se posebno insistiranje na smanjenju uticaja necarinskih barijera kao odlučujućeg faktora potencijalnog povećanja intra-regionalne trgovine.

Afrika i Koridor Sever-Jug

Jedna od najvećih investicija koja treba da omogući poboljšanje uslova za razvoj međunarodne trgovine na afričkom kontinentu, jeste planirana izgradnja Koridora Sever-Jug. Ova inicijativa je primer konkretizacije Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine u regonu Afrike, a radi se o pilot programu od kog se očekuje da će biti novi model za rešavanje sličnih ograničenja na afričkom kontinentu, pod imenom: *Pilot program za pružanje pomoći trgovini na koridoru*

---

27 Anketa je realizovana u okviru Projekta PARTNERS, pokrenutog od strane EUROCHAMBRES; Više o tome u: Radovan Kovačević, *Ekonomski odnosi Srbije sa inostranstvom*, CID Ekonomskog fakulteta, Beograd, 2008, str. 399.

28 OECD, Implementation Support for Signatories of the Central European Free Trade Agreement (CEFTA 2006), *Discussion Paper*, Internet, www.oecd.org/documentprint/0,3455,en_2649_201185_43892259_1_1_1_1,00.htm (06.06.2011.).

Sever-Jug (North-South Corridor Pilot Aid for Trade Programme). Cilj Programa je da skрати vreme i smanji troškove transporta robe na dva visoko frekventna koridora u regionu jugoistočne Afrike. Prvi je *koridor Dar-el-Salam* koji spaja luku Dar-el-Salam sa Koperbeltom (*Copperbelt*), a drugi je *Sever-Jug koridor*, koji spaja Koperbelt sa južnim lukama Južne Afrike. Koridori povezuju osam zemalja: Tanzaniju, Kongo, Zambiju, Malavi, Bocvanu, Zimbabve, Mozambik, Južnu Afriku. Iako je u pitanju pilot projekat i tek se očekuje izgradnja novih koridora, izabrane su baš navedene relacije kao prve, upravo zbog opterećenosti puteva u ovoj regiji i zbog značajne vrednosti robe koja se tim putevima transportuje. Posebno ograničenje na afričkom kontinentu jeste postojanje velikog broja Zemalja koje nemaju izlaz na more. To ih čini tranzitnim teritorijama i usled nedostatka transportne infrastrukture, ali i trgovinske, usled nepostojanja primene zajedničkih carinskih procedura, dolazi do velikih kašnjenja prilikom transporta robe. Da bi izgradile potrebnu trgovinsku infrastrukturu, zemlje ovog regiona treba da harmonizuju tarifni sistem, carinske i imigracione procedure, kao i tranzitne procedure. Iz tog razloga je definisan dvostruki cilj koji podrazumeva paralelnu izgradnju transportne infrastrukture, dakle puteva, pruga, luka, ali i izgradnju trgovinske infrastrukture, stvaranjem povoljnijeg regulatornog okruženja, što bi se reflektovalo pojednostavljenjem carinskih procedura i harmonizovanjem pravila vezanih za obavljanje transporta. U ovom delu afričkog kontinenta, roba koja bi u Evropi mogla da se transportuje za samo 48 h, u transportu provede bar dve nedelje. Procene uštede koja bi se ostvarila ulaganjem samo 1 USD u izgradnju ovog Koridora, dostižu čak nivo od 4 USD. Ušteda u transportnim troškovima na godišnjem nivou trebalo bi da dosegne nivo od 150 miliona USD.²⁹

S obzirom da se radi o primeni ciljeva Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine na regionalnom nivou, ističe se značaj regionalnih integracija na afričkom kontinentu, koje su zainteresovane za izgradnju koridora Sever-Jug, a to su: Zajedničko tržište Istočne i Južne Afrike (*Common Market for Eastern and Southern Africa*— COMESA), Istočno-afrička zajednica (*East African Community* — EAC) i Južnoafrička razvojna zajednica (*South African Development Community* — SADC). Samo za primenu mera koje treba da doprinesu olakšavanju međunarodne trgovine u ovom regionu namenjeno je 20 miliona USD u petogodišnjem periodu. Predviđena sredstva delom su već obezbedile regionalne organizacije, zatim potpisnice Tripartitnog sporazuma

---

29 Sajt Međunarodnog trgovinskog centra, *Increasing Trade and Competitiveness in Africa*, Internet: www.intracen.org/aidfortrade/documents/lusaka/aid_06apr09_pressconf_e.pdf, (10.10.2010.).

COMESA-EAC-SADC, a očekuje se još donatora.³⁰ Na Konferenciji posvećenoj koridoru Sever-Jug, koja je održana 6-7. aprila 2009. godine, u Lusaki u Zambiji, definisani su ciljevi Programa, ali su određena sredstva koja će međunarodne institucije, organizacije i bilateralni donatori usmeriti ka izgradnji koridora. Od strane Svetske banke obećano je 500 miliona USD za sam Koridor, kao i još 500 miliona USD za ostale projekte koji su komplementarni sa izgradnjom Koridora, zatim od strane Evropske unije, 150 miliona USD, a od Afričke razvojne banke, 380 miliona USD za sam projekat Koridora Sever-Jug.³¹

Najznačajniji doprinos izgradnje koridora jeste činjenica da je po prvi put na regionalnom nivou, realizovana investicija u izgradnju transportnog kapaciteta, paralelno sa ulaganjem u izgradnju trgovinskog kapaciteta, dakle, nije se čekalo da se prvo izgradi transportna infrastruktura, pa tek onda trgovinska, čime je pitanje važnosti trgovinske infrastrukture izjednačeno sa transportnom infrastrukturom.

Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine u Aziji

Najznačajniji rezultati izgradnje trgovinskog i transportnog kapaciteta, odnosno, infrastrukture u ovom delu sveta, postižu se na osnovu ulaganja koja su rezultat inicijative AfT na regionalnom nivou u zemljama Azije i Pacifika. Region Azije je tokom 2007. godine primio najveći deo sredstava iz Programa AfT i to 10.7 milijardi USD, mada je 2009. godine došlo do promene u korist Afrike.

Na regionalnom nivou, na tlu Azije, primena Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine je mogla početi nakon održavanja *Prvog regionalnog sastanka za pružanje pomoći za razvoj međunarodne trgovine u regionu Azije i Pacifika (The first Aid for Trade Regional Review for Asia and Pacific)*, 2007. godine, u Manili, kada su definisani prioritetni ciljevi za ovaj deo sveta. Ovi ciljevi su se odnosili na povećanje intra-regionalne saradnje, na osnovu ulaganja u izgradnju infrastrukture, uz uvažavanje različitih potreba podregiona.³² Dve godine kasnije, tokom novog sastanka, ovog puta u Kambodži, naglašena je uloga privatnog sektora i posebno Malih i srednjih preduzeća kao učesnika u intra-regionalnoj trgovini.

---

30 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2009 — Maintaining momentum*, Geneva/Paris, 2009, p. 94.

31 Sajt Međunarodnog trgovinskog centra, *Increasing Trade and Competitiveness in Africa*, loc. cit.

32 Sajt Međunarodnog trgovinskog centra, *100% Aid for Trade*, Internet: www.intracen.org/aidfortrade/documents/Asia-Pacific/concept_paper_asia.pdf (10.10.2010.).

Jedna od konkretnih aktivnosti nastalih kao rezultat inicijative AfT jeste *Projekat izgradnje Pnom Pen — Ho Ši Min autoputa*. I u slučaju izgradnje ovog autoputa, radi se samo o jednom delu šireg projekta, koji je lansiran još 1992. godine pod nazivom *Veliki program o privrednoj saradnji u podregiji Mekonga (Greater Mekong Sub-region Economic Cooperation Programme — GMS Programme)*, čiji je osnovni cilj bio da pruži podršku povećanju saradnje između sledećih zemalja: Kambodže, Kine, Laosa, Mijanmara, Tajlanda i Vijetnama. U slučaju i ovog programa, ističe se značajna uloga razvojne banke ovog regiona, odnosno, Azijske razvojne banke.

Glavni motiv izgradnje autoputa svakako je povezivanje zemalja regiona, ali i stvaranje mogućnosti za povećanje obima i vrednosti trgovine. Do toga je i došlo, naročito je očigledan porast vrednosti robe, po prosečnoj godišnjoj stopi od 41%, koja je u periodu 2003-2006. godine transportovana ovim autoputom. Uslov povećanja trgovine svakako je bilo smanjenje troškova i vremena trajanja transporta, a izgradnjom autoputa, postignuto je skraćanje trajanja putovanja od Pnom Pena do Ho Ši Mina za oko 30 procentnih poena. Blizina autoputa uticala je i na povećanje proizvodnje, pored povećanja trgovine, jer je osnovan čak i industrijski park u graničnom gradu Bavetu, a u Vijetnamu je došlo do stvaranja velikog broja industrijskih zona u neposrednoj blizini autoputa. S obzirom da je došlo do izgradnje transportnog kapaciteta, izgradnjom autoputa, sama izgradnja trgovinskog kapaciteta se postavlja kao naredni ozbiljan zadatak i to u obliku unapređenja samog sprovođenja carinskih postupaka i njihovog ubrzavanja.

Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine u Latinskoj Americi

Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine u Latinskoj Americi realizuje se izgradnjom *Koridora za integrisanje regiona Srednje Amerike (Mesoamerican Integration Corridor)*, koji je deo jednog šireg projekta — Projekta za integrisanje i razvoj regiona Srednje Amerike (*Mesoamerican Integration and Development Project*), lansiranog u junu 2001. godine. Obuhvaćene su sledeće zemlje: Meksiko, Gvatemala, Belize, El Salvador, Honduras, Nikaragva, Kostarika i Panama. Projektu se 2006. godine pridružila i Kolumbija. Širi projekat obuhvata čak oko 100 manjih projekata sa ulaganjem preko 8 miliona USD, čija je svrha poboljšavanje kvaliteta života unutar regiona, što bi se moglo postići ulaganjima u više oblasti, među kojima je svakako i razvoj transporta i trgovine.³³ U ovom delu sveta, pokazalo se da je

---

33 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2009 — Maintaining momentum*, loc. cit., p. 95.

intra-regionalna trgovina najviše ugrožena usled visokih transportnih troškova koji su uslovljeni nedovoljno razvijenom transportnom infrastrukturom, kao i da transportni troškovi znatno prevazilaze carinske dažbine. Siromaštvo koje je karakteristično u ovom regionu, moglo bi se smanjiti upravo pomoću međunarodne trgovine. Projekat se primenjuje kako radi izgradnje transportne mreže, odnosno, infrastrukture, tako i radi ulaganju u trgovinsku infrastrukturu, zatim, radi smanjenja troškova i povećanja obima intra-regionalne trgovine, ali i poboljšanja izvozne konkurentnosti i privlačenja stranih direktnih investicija.

Prvi uslov za skraćenje vremena koje roba provede u putu jeste izgradnja transportne infrastrukture regiona, što bi trebalo da se postigne do 2012. godine, obnavljanjem postojećih puteva i izgradnjom novih, kako bi se omogućilo funkcionisanje Pacifičkog i Atlantskog koridora, kao i Međuokeanskog. Značaj Pacifičkog koridora istaknut je činjenicom da se preko 95% robe u regionu Srednje Amerike, čija je vrednost oko 6 milijardi USD, prevozi upravo ovim Koridorom. U izgradnji Pacifičkog koridora učestvuje i razvojna banka IADB, koja za potrebe celokupnog Srednjeameričkog projekta godišnje izdvaja 1,8 milijardi USD, a prioritet ima upravo izgradnja Pacifičkog koridora. Očekuje se da će izgradnja Koridora omogućiti skraćenje vremena potrebnog da se iz Puebla stigne u Panamu na samo dva dana, u odnosu na potrebnih deset.³⁴ Pored transportnog kapaciteta, postoji i drugi uslov koji treba da omogući da roba provede najkraće moguće vreme u putu, naročito ukoliko je u tranzitu, a to je postojanje odgovarajućeg stepena izgrađenosti trgovinskog kapaciteta. Oba uslova nisu mogla biti ispunjena, tako da se usled slabe transportne mreže, ali delom i usled veoma sporog sprovođenja carinskog postupka, duž Srednjeameričkog pacifičkog koridora mogla ostvariti prosečna brzina kretanja od samo 17 kilometara po času. Uvođenjem jednog pilot projekta na graničnom prelazu između Hondurasa i El Salvadora čiji je cilj bio modernizovanje obavljanja kontrole u slučaju međunarodnog robnog tranzita, uz primenu standardizovanog kompjuterizovanog mehanizma, ostvareno je skraćenje vremena prolaska carinske kontrole i procedura sa 61 minuta na samo 8 minuta i to u najvećoj meri zahvaljujući primeni carinske deklaracije u elektronskom obliku, kao i uvođenju jedinstvene procedure za sve agencije koje obavljaju kontrole³⁵.

34 Support for Pacific Corridor Highway, Internet, www.en.centralamericadata.com/en/article/home/Support_for_Pacific_Corridor_Highway, (05.12.2010).

35 OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2009 — Maintaining momentum*, loc. cit., p. 97.

Perspektive Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine

Posljednjih nekoliko godina, aktivnosti koje se odnose na Program pomoći za razvoj međunarodne trgovine obavljaju se veoma intenzivno, kako se ne bi izgubila osnovna nit i kako bi se odmah moglo reagovati u slučaju da se prilikom realizacije pojave nove prepreke. Svaki novi vremenski period grupi osnovnih ciljeva donese i neki novi cilj, a nastavlja se sa aktivnostima koje vode ostvarenju svih do tada definisanih ciljeva. Razvojni program za oblast međunarodne trgovine definisan je Radnim programom pomoći za razvoj međunarodne trgovine za period 2012-13. godine koji je donet pod okriljem Komiteta za trgovinu i razvoj STO, 15. novembra 2011. godine. S obzirom da je sama inicijativa uticala na promenu osnovnih odrednica pomoći za razvoj međunarodne trgovine i to od definisanja prioriteta i pokušaja da se pronađu izvori finansijskih sredstava, ka ispitivanju stepena ostvarene efikasnosti pojedinačnih aktivnosti u okviru ove pomoći, tokom sastanka je odlučeno da naredne aktivnosti pružanja pomoći treba da budu zasnovane na iskustvima iz neposredne prošlosti, kako bi se pomoć iskoristila na najefikasniji mogući način.³⁶

Do 2011. godine, ostvaren je jedan od važnih ciljeva Programa, a to je cilj da se trgovinski ciljevi integrišu u okvire razvojnih strategija na nacionalnom nivou, što olakšava komunikaciju donatora sa zemljama primaocima pomoći i omogućuje lakše usaglašavanje oblika pomoći sa konkretnim potrebama na nacionalnom nivou. Najveći doprinos ovog sastanka jesu smernice za stvaranje novog Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine za 2012-13. godinu. Tada je odlučeno da naredni Program treba da bude zasnovan na uklapanju planova za razvoj trgovine na međunarodnom nivou sa planovima za održivi razvoj, čiji su glavni elementi: bezbednost hrane, rodna ravnopravnost, zeleni rast i energija. Ostali ciljevi, definisani tokom proteklih nekoliko godina, ostaju isti, ali se gotovo svake godine, spisku ciljeva pridoda nešto novo. U planu za 2012. i 2013. godinu, nove aktivnosti će biti usmerene upravo ka ostvarenju produbljene povezanosti između međunarodne trgovine i održivog razvoja.

Ciljevi Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine za 2012–2013. godinu, definisani su na sledeći način:³⁷

- Produbljavanje jedinstva uklapanjem zajedničkih elemenata planova za razvoj trgovine na međunarodnom nivou, sa planovima za postizanje održivog razvoja na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

36 WTO, *Aid for Trade Work Programme 2012-2013—Deepening Coherence*, loc. cit., p. 4.

37 Ibidem, p. 3.

- Nastavak rada na obezbeđivanju dodatnih, predvidljivih, održivih izvora finansiranja koje treba da bude efektivno, što će biti omogućeno razvojem modela za merenje efekata i upotrebom stečenih iskustava.
- Nastavak rada na uključivanju oblasti međunarodne trgovine u razvojne planove na nacionalnom i regionalnom nivou, kao i povezivanje ciljeva međunarodne trgovine sa ciljevima održivog razvoja.
- Pružanje podrške povećanju broja i proširenju nivoa regionalnih ekonomskih integracija upravo putem inicijative pomoći za razvoj međunarodne trgovine, naročito na teritoriji Afrike.
- Razvoj privatnog sektora u zemljama primaocima pomoći kako bi se ostvarila efektivnost pomoći za razvoj međunarodne trgovine i održivi razvoj.
- Razvoj sistema za praćenje i procenu efekata već primenjenih programa iz domena pomoći za razvoj međunarodne trgovine, kako bi se učilo na iskustvu iz prošlosti.

Poseban problem predstavlja ostvarenje drugog cilja, a to je obezbeđivanje izvora finansiranja, s obzirom na svetsku privrednu krizu iz 2008. godine. Tome naročito doprinosi povećanje fiskalnih opterećenja upravo u zemljama velikim donatorima, tako da će se kao uspeh Programa smatrati i zadržavanje dostignutog nivoa preuzetih obaveza od strane donatora. U odnosu na bazni period 2002-2005. godine, u periodu 2006-2008. godine došlo je do porasta na godišnjem nivou od 10% tokova kapitala namenjenog za pomoć za razvoj međunarodne trgovine. Za razliku od toga, već u narednom periodu 2008-2009. godine, kada je uočena kriza, ta stopa na godišnjem nivou je iznosila samo 2%. Upravo ovaj podatak govori o jačini izazova da se ostvari navedeni cilj i da se i dalje obezbeđuju dodatni, predvidljivi i održivi izvori finansiranja. Tvorcii Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine smatraju da će uspeh predstavljati i ostvarenje dosadašnjih obima finansiranja.

Ipak, jedan od najvećih uspeha Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine, sa očekivanjem da će se aktivnosti i nastaviti u tom smeru, jeste činjenica da povećanje finansijskih sredstava namenjenih upravo pomoći za razvoj međunarodne trgovine do kog je došlo u periodu 2006-2008. godine, nije ostvareno na štetu ostalih kategorija pomoći. S obzirom da je pomoć za razvoj međunarodne trgovine sa približno trećinom sredstava samo deo jednog šireg razvojnog programa Zvanične pomoći za razvoj, usled povećanja sredstava pomoći za razvoj međunarodne trgovine nisu smanjene ostale kategorije pomoći, a to dokumentuje podatak da je 2009. godine u odnosu na 2008.

godinu, udeo sredstava pomoći za razvoj međunarodne trgovine u okviru ODA, smanjen sa 35,6% na 33%.³⁸

Do 2013. godine, očekuje se nastavak rada u okviru pomoći za razvoj međunarodne trgovine, kako bi se ostvarili definisani ciljevi. Ipak, svako novo vrednovanje postignutih rezultata, uvek postavi i nova pitanja i izazove, koje treba prevazići u kratkim rokovima. Pre samo pet godina, najveći izazov ovog Programa bilo je pružiti pomoć ZUR da procene svoje potrebe u oblasti međunarodne trgovine i da te definisane potrebe uvrste u svoje nacionalne strategije. Zatim je nastao novi izazov, a to je praćenje postignutih rezultata i procena u kojoj meri su ulaganja uticala na ostvarenje ciljeva. Naredne godine će svakako doneti potrebu za većim osamostaljivanjem ZUR, kako bi i same više učestvovala u prikupljanju neophodnih finansijskih sredstava.

ZAKLJUČAK

Iako se međunarodna trgovina veoma dinamično razvijala, posebno u periodu druge polovine 20 veka, veliki broj zemalja u razvoju nije iskoristio ovu šansu da poveća svoj izvoz i tako razvije privredu i smanji stepen siromaštva. Osnivanjem Svetske trgovinske organizacije institucionalizuje se međunarodni trgovinski poredak i u njegovim okvirima se shvata da zemljama u razvoje je neophodna pomoć kako bi mogla da se razviju koristeći prednosti liberalizovanom međunarodnog trgovinskog režima. U tu svrhu pod okriljem ove organizacije stvoren je Program za razvoj međunarodne trgovine koji je podrazumevao usmeravanje postojećih sredstava zvanične pomoći više ka ciljevima koji su isključivo vezani za međunarodnu trgovinu. Najveći donatori u okviru ove pomoći namenjenoj razvoju međunarodne trgovine su razvijene zemlje i međunarodne i regionalne ekonomske organizacije, dok su najveći korisnici pomoći zemlje u razvoju, i to pogotovo najmanje razvijene zemlje. Ali, osim ovog programa koji spada u multilateralne programe pomoći, značajna pomoć vezana za trgovinu se pruža zemljama u razvoju na regionalnoj i bilateralnoj osnovi. Jedna od osnovnih karakteristika Programa pomoći za razvoj međunarodne trgovine upravo je vertikalno povezivanje jedne inicijative nastale na multilateralnoj osnovi, sa njenom primenom na regionalnom i nacionalnom nivou. Da bi sva ova pomoć dala efekta i uticala na bolje uključjenje zemalja u razvoju u međunarodni trgovinski sistem mora se vršiti koordinacija u odabiru aktivnosti u koje se sredstva ulažu kao i koordinacija po

---

38 Ibidem, p. 4.

pitanju sredstava koja se usmeravaju korisnicima, tek tada će se maksimizirati efekat koji će ta pomoć imati na razvoj spoljne trgovine zemalja korisnika.

LITERATURA

1. Bjelić, Predrag, *Međunarodna trgovina*, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet, Beograd, 2011.
2. Bjelić, Predrag, *Ekonomika međunarodnih odnosa*, Prometej, Beograd, 2003.
3. Bjelić, Predrag, *Svetska trgovinska organizacija*, Prometej, Beograd, 2002.
4. Bjelić, Predrag and Ivana Popović Petrović “Administrative Trade Barriers and Trade Facilitation” in: Prašćević Aleksandra, Božidar Cerović, Miomir Jakšić (editors), *Economic Policy and Global Recession*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, Beograd, Vol.1, pp. 185–197.
5. Bjelić, Predrag, Lecture “Aid for Trade” at *World Trade Organization Short Regional Trade Policy Course for Central and Eastern Europe, Central Asia and the Caucasus Countries (CEECAC)*, Istanbul, Turkey, 28 September 2011, Internet: www.bilgi.edu.tr/site_media/uploads/files/2011/08/02/wto_2011.pdf (januar 2012).
6. Cali, Massimiliano and Dirk Willem Te Velde, Does Aid for Trade Really Improve Trade Performance?, *World Development*, Vol. 39, No. 5, 2011, pp. 725–740.
7. Hoekman, Bernard and John S. Wilson, Aid for Trade: Building on Progress Today for Tomorrow’s Future, *World Bank Policy Research Working Paper 5361*, World Bank and Development Research Group, July 2010.
8. Helble, Matthias, John Wilson and Catherine Mann, Aid for Trade Facilitation, *World Bank Policy Research Working Paper 5064*, World Bank, 2009.
9. International Trade Center, *Increasing Trade and Competitiveness in Africa*, Internet: www.intracen.org/aidfortrade/documents/lusaka/aid_06apr09_pressconf_e.pdf, (10.10.2010.).
10. International Trade Center, *100% Aid for Trade*, Internet, www.intracen.org/aidfortrade/documents/Asia-Pacific/concept_paper_asia.pdf (10.10.2010.).
11. Jeune, Hilary, *Aid for Trade: Is the EU helping small producers to trade their way out of poverty?*, ICCO and Fair Trade Advocacy Office, Utrecht, June 2009.
12. Lopandić, Duško, Jasminka Kronja, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret Srbija, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2010.
13. OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, Paris/Geneva, 2011.
14. OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2009 — Maintaining momentum*, Geneva/Paris, 2009.

15. OECD/WTO, *Aid for Trade at a Glance 2007: 1st Global review*, Paris/Geneva, 2007.
16. OECD, *Aid for Trade: Making it Effective*, Paris, 2006.
17. OECD, Implementation Support for Signatories of the Central European Free Trade Agreement (CEFTA 2006), Discussion Paper, Internet, www.oecd.org/documentprint/0,3455,en_2649_201185_43892259_1_1_1_1,00.htm,(06.06.2011).
18. Sapir, André, *Who Is Afraid of Globalization? The Challenge of Domestic Adjustment in Europe and America*, CEPR Discussion Paper 2595, Centre for Economic Policy Research, London, 2000.
19. Stiglitz, Joseph, Aid for Trade, *Selected Works of Joseph Stiglitz*, March 2006, p. 4, Internet http://works.bepress.com/joseph_stiglitz/9, 15/12/2011.
20. WTO, *Aid for Trade Work Programme 2012-2013—Deepening Coherence*, Document: WT/COMTD/AFT/W/30, 15 November 2011, WTO, Geneva.
21. WTO, *Recommendation of the WTO Task Force on Aid for Trade*, WT/AFT/1, 27 July 2006.
22. WTO, *The Enhanced Integrated Framework*, Internet, www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/a4t_e/enhance_if_e.htm, (02.02.2012).

Prof. Dr. Predrag BJELIĆ and Ivana POPOVIĆ PETROVIĆ

AID FOR DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TRADE

ABSTRACT

The development of international trade was very impressive in the second half of 20th century. But even with these great development opportunities that growth of international trade can bring the small number of developed economies had succeeded to ripe benefits from it in order to develop their economies and reduce poverty. Even with the establishment of the World Trade Organization it was apparent that developing countries need assistance in order to integrate fully in international trade system. The Aid for Trade, which is a part of Official Development Assistance focusing on trade, has an aim to help developing countries build their trade capacity and the transport infrastructure so they can use trade as a powerful engine for economic growth. This paper set out to describe this new programme of trade aid developed under the auspices of WTO, as a multilateral project, to point out the readiness of donor countries and aims of beneficiary countries. But we will explore the linkages of Aid for Trade programme with bilateral and regional aid initiatives in the area of trade.

Key words: Aid for Trade, Trade Capacity Building, Official Development Assistance.